

Bảo tồn và phát huy trò chơi dân gian ở thành phố Hội An, tỉnh Quảng Nam

Preservation and promotion of folk games in Hoi An city, Quang Nam province

Lê Thị Diệu Mi^{a*}, Hồ Thị Ái Phương^a
Le Thi Dieu Mi^{a*}, Ho Thi Ai Phuong^a

^aKhoa Khoa học Xã hội và Nhân văn, Trường Ngôn ngữ - Xã hội Nhân văn, Trường Đại học Duy Tân, Đà Nẵng,
Việt Nam

^aFaculty of Social Sciences and Humanities, School of Languages, Humanities and Social Sciences,
Duy Tan University, Da Nang, 550000, Vietnam

(Ngày nhận bài: 18/03/2024, ngày phản biện xong: 24/04/2024, ngày chấp nhận đăng: 20/05/2024)

Tóm tắt

Hội An là vùng đất ghi nhiều dấu ấn của sự pha trộn, giao thoa văn hóa, bên cạnh những giá trị văn hóa qua các công trình kiến trúc, Hội An còn lưu giữ một nền văn hóa phi vật thể đa dạng và phong phú với những phong tục tập quán, sinh hoạt tín ngưỡng, trò chơi dân gian, lễ hội văn hóa. Một trong những giá trị văn hóa đặc sắc, cũng là một món ăn tinh thần trong đời sống của người dân Hội An là trò chơi dân gian. Tuy nhiên, theo xu thế hiện đại hóa, với sự xuất hiện và sức hút của rất nhiều trò chơi mới, hiện đại thì trò chơi dân gian Hội An ngày càng phai nhạt trong ký ức của cộng đồng và giới trẻ ở Hội An. Đây sẽ là một trong những thiếu hụt lớn trong đặc trưng văn hóa Hội An nếu không được bảo tồn và phát huy kịp thời. Do đó, khôi phục và bảo tồn trò chơi dân gian ở Hội An là một việc làm có ý nghĩa thiết thực nhằm bảo tồn nguyên vẹn, lâu dài bộ phận di sản này. Đồng thời phát huy các giá trị của chúng trong sự nghiệp xây dựng, phát triển kinh tế, xã hội, văn hóa của địa phương.

Từ khóa: trò chơi dân gian; Hội An; bảo tồn và phát huy; văn hóa.

Abstract

Hoi An is a land that bears many marks of cultural blending and fusion. Alongside the cultural values embodied in its architectural works, Hoi An also preserves a diverse and rich intangible culture with various customs, religious practices, folk games, and cultural festivals. One of the distinctive cultural features, which is also a spiritual staple in the lives of Hoi An's residents, is its folk games. However, with modernization trends and the emergence of many new, modern games, Hoi An's folk games are fading from the memory of the community and the youth in Hoi An. This will represent a significant loss in Hoi An's cultural identity if not preserved and promoted in a timely manner. Therefore, the restoration and preservation of folk games in Hoi An is a meaningful endeavor to maintain this part of the heritage intact over the long term. It also enhances their values in the broader context of local economic, social, and cultural development.

Keywords: folk games; Hoi An; preservation and promotion; culture.

*Tác giả liên hệ: Lê Thị Diệu Mi
Email: dieumi201192@gmail.com

1. Đặt vấn đề

Trò chơi dân gian là một trong những giá trị văn hóa đặc sắc, cũng là một món ăn tinh thần trong đời sống của người dân Hội An. Là sản phẩm ghi lại sự sáng tạo của cộng đồng địa phương gắn liền với các hoạt động sản xuất, nghề nghiệp, với các sinh hoạt văn hóa. Sự đa dạng, phong phú về số lượng, cũng như nét riêng trong từng trò chơi... không chỉ hấp dẫn người dân địa phương mà còn có sức thu hút lớn đối với du khách thập phương khi đến nơi đây. Tuy nhiên, hiện nay tác động của điều kiện sinh hoạt hiện đại, sự xuất hiện của nhiều trò chơi mới với sự đa dạng về loại hình, cách thức chơi thì trò chơi dân gian ngày càng phai nhạt trong ký ức của cộng đồng và giới trẻ, một số trò chơi dân gian ở Hội An đã và đang bị mai một, quên lãng. Do đó, việc tìm hiểu về thực trạng trò chơi dân gian ở Hội An và đề xuất những giải pháp thiết thực trong khôi phục và bảo tồn là vô cùng cần thiết để góp phần phát huy tốt giá trị của di sản này.

2. Phương pháp nghiên cứu

Khi thực hiện đề tài này, chúng tôi sử dụng nhiều phương pháp nghiên cứu khác nhau, đó là:

- Phương pháp phân tích, tổng hợp: Phương pháp này được sử dụng nhằm phân tích, tổng hợp các tư liệu, thông tin liên quan đến đề tài giúp chủ thể khái quát hóa, mô hình hóa các vấn đề nghiên cứu đạt được mục tiêu đề ra.

- Phương pháp thống kê: Các số liệu, tư liệu được sưu tầm ở nhiều nguồn khác nhau và thời gian dài ngắn cũng không giống nhau vì thế các tài liệu đó cần được thống kê lại và xử lý có hệ thống, phục vụ cho quá trình nghiên cứu đạt hiệu quả cao.

- Phương pháp khảo sát thực địa: Sử dụng phương pháp này để lấy được các số liệu, thông tin phục vụ cho việc trình bày luận cứ, đồng thời kiểm nghiệm độ chính xác để kết quả nghiên cứu có tính thuyết phục. Phương pháp này đóng vai trò quan trọng, ảnh hưởng đến độ chính xác của đề tài.

3. Kết quả nghiên cứu

3.1. Trò chơi dân gian Hội An

Cùng với các loại hình văn hóa khác, hệ thống các trò chơi dân gian được đưa vào khai thác, bảo tồn, phát huy đã làm phong phú thêm giá trị văn hóa của đô thị cổ Hội An. Hiện nay, tại Hội An, một số trò chơi dân gian sau còn tồn tại và phát triển:

Bảng 1. Một số trò chơi dân gian tiêu biểu ở Hội An hiện nay

TT	Tên trò chơi dân gian	Mức độ	
		Phổ biến	Không phổ biến
1	Bài chòi	✓	
2	Bài tới		✓
3	Bắn bi	✓	
4	Bắn hàng	✓	
5	Bắt chạch		✓
6	Bịt mắt bắt dê	✓	
7	Chơi năm mươi	✓	
8	Chơi u	✓	
9	Chuốt gôm		✓
10	Chuyên thẻ	✓	
11	Cờ gánh		✓
12	Cờ người	✓	
13	Cờ tướng	✓	

TT	Tên trò chơi dân gian	Mức độ	
		Phổ biến	Không phổ biến
14	Cưỡi ngựa		✓
15	Cướp cờ	✓	
16	Đá cầu	✓	
17	Đá gà	✓	
18	Đánh cù		✓
19	Đánh lú		✓
20	Đập niêu đất	✓	
21	Đua ghe		✓
22	Đuổi bắt		✓
23	Kéo co	✓	
24	Lô tô	✓	
25	Múa lân	✓	
26	Nấu cơm thi		✓
27	Nhảy bao bố	✓	
28	Nhảy dây	✓	
29	Nhảy lò cò	✓	
30	Nhảy sạp		✓
31	Nu na nu nống	✓	
32	Ô làng	✓	
33	Rồng rắn lên mây	✓	
34	Thả diều	✓	
35	Thả thơ		✓
36	Thư pháp		✓
37	Tổ tôm		✓
38	Tôm cua bầu cá		✓
39	Trốn tìm	✓	
40	Xăm hường		✓

Nguồn: Trần Văn An [1]; Bùi Quang Thắng [13]

Dựa vào Bảng 1, có thể thấy rằng, trò chơi dân gian được duy trì ở Hội An tương đối nhiều. Các trò chơi với mức độ phổ biến là bài chòi, bắn bi, bán hàng, bịt mắt bắt dê, chơi năm mười, chơi u, chuyên thẻ, cờ người, cờ tướng, cướp cờ, đá cầu, đá gà, đập niêu đất, kéo co, lô tô, múa lân, nhảy bao bố, nhảy dây, nhảy lò cò, nu na nu nống, ô làng, rồng rắn lên mây, thả diều, trốn tìm. Bên cạnh đó, một số trò chơi như bài tới, bắt chạch, chuốt gôm, cờ gánh, cưỡi ngựa, đánh cù, đánh lú, đua ghe, đuổi bắt, nấu cơm thi, nhảy sạp, thả thơ, thư pháp, tổ tôm, tôm cua bầu cá, xăm hường mặc dù là những trò chơi khá thú vị nhưng mức độ lại không phổ biến. Ngoài ra, đa số các trò chơi được tổ chức chủ yếu giành cho

trẻ em, học sinh trong các trường mầm non, tiểu học, hoặc là trong các ngày lễ hội, lễ tết; chỉ riêng hai trò bài chòi, đập niêu đất thì đang được tổ chức thường xuyên để phục vụ người dân và khách du lịch tại phố cổ Hội An.

Các trò chơi dân gian được ra đời là sản phẩm của sự sáng tạo gắn liền với các hoạt động sản xuất, nghề nghiệp, với các sinh hoạt văn hóa của cộng đồng cư dân ở Hội An. Do đó, trong các trò chơi thường có người tổ chức, người diễn trò nhằm cố kết những thành viên, tạo ra sự cố kết cộng đồng sâu sắc. Tuy nhiên, với hơn 40 trò chơi dân gian khác nhau, mỗi trò có một thể thức chơi, quy định về luật chơi khác nhau, do đó cũng cần số lượng người diễn trò không đồng

nhất. Thông thường, đối với mỗi trò chơi, số lượng người diễn trò từ 2 - 10 người chưa bao gồm những người phụ giúp cho họ. Số lượng này thay đổi theo quy mô, tính chất, đặc điểm của trò chơi và thường không có số lượng cụ thể. Thậm chí, ngay bản thân trong một trò chơi tùy vào thời điểm tổ chức, địa điểm và không gian tổ chức mà số lượng người diễn trò được điều chỉnh ít nhiều cho phù hợp, nhằm đảm bảo hiệu quả mà trò chơi mang lại cho người chơi và khán giả được cao nhất.

Trò chơi dân gian ở Hội An mặc dù rất phong phú, đa dạng và hấp dẫn, tuy nhiên do tác động của điều kiện sinh hoạt hiện đại, một số trò chơi dân gian ở Hội An đã bị mai một, quên lãng. Sự phát triển của các phương tiện truyền thông như tivi, điện thoại di động, internet, nhiều trò chơi hiện đại (game) thâm nhập và thu hút thanh thiếu niên. Mặt khác, việc học của trẻ em thời nay được cha mẹ rất quan tâm và phần lớn thời gian là giành cho việc học nên không còn khoảng trống để vui chơi, thư giãn nên việc tham gia các trò chơi dân gian dường như rất ít.

3.2. Thực trạng bảo tồn trò chơi dân gian Hội An

Trước thực trạng các trò chơi dân gian ít nhận được sự quan tâm của giới trẻ và có xu hướng xóa nhòa trong ký ức người dân đã đặt ra yêu cầu bảo tồn các trò chơi dân gian. Mặt khác, trò chơi dân gian ở Việt Nam nói chung và trò chơi dân gian ở Hội An nói riêng đều được lưu truyền bằng miệng, truyền tay, được trình diễn, thi đấu. Về cơ bản, chúng vẫn tồn tại trong trí nhớ của những người dân, đặc biệt là những nghệ nhân, người lớn tuổi nếu khai thác kịp thời thì nó sẽ là một tài liệu vô cùng quý giá để truyền lại cho con cháu. Nhận thức được tầm quan trọng đó, trong những năm qua nhiều công trình nghiên cứu về các trò chơi dân gian được thực hiện. Các cơ quan nghiên cứu văn hóa như: Trung tâm Văn hóa - Thể thao thành phố Hội An (nay là Trung Tâm Văn hóa – Thể thao và Truyền thanh –

Truyền hình thành phố Hội An), Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An đã chú trọng đến công tác sưu tầm và lưu giữ các sách báo, tài liệu viết về trò chơi dân gian. Đặc biệt, năm 2005, Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An đã nghiên cứu và cho xuất bản cuốn sách “*Di sản văn hóa nghệ thuật dân gian Hội An*” do Trần Văn An chủ biên. Công trình ở một khía cạnh nhất định đã đề cập đến nguồn gốc, cách thức và ý nghĩa của các trò chơi dân gian tại Hội An. Kế tiếp hướng đi của Trần Văn An, Bùi Quang Thắng với cuốn sách “*Văn hóa phi vật thể Hội An*” cũng đã được xuất bản trong sự chờ đợi của người dân địa phương và du khách. Không chỉ dừng lại ở những tài liệu ấy, tại những thư viện trên địa bàn thành phố Hội An còn chứa đựng một khối lượng không ít những tạp chí, sách báo nghiên cứu về cách thức chơi các trò chơi dân gian như: Cờ người, múa thiên cầu, múa rối,... và một số tài liệu viết về lễ tết, lễ hội trong đó có đề cập đến trò chơi dân gian.

Song song với công tác nghiên cứu, công tác bảo tồn thông qua việc truyền dạy cho thế hệ trẻ đặc biệt được chú trọng. Hiện nay trên địa bàn thành phố Hội An đã thành lập nhiều cơ sở giảng dạy, đào tạo cho các thế hệ trẻ về lối hát bài chòi truyền thống, thông qua đó hứa hẹn một tương lai tươi sáng cho trò chơi bài chòi ở Hội An, điển hình như cơ sở 155B Trần Phú. Đồng thời, một số trò chơi dân gian đã được chính quyền các cấp đưa vào khai thác thành sản phẩm du lịch với ý nghĩa bảo tồn. Hiện nay, vào các buổi tối, trò đập niêu đất và trò hát bài chòi,... được đưa vào khai thác nhằm quảng bá với du khách, vừa bảo tồn, vừa tuyên truyền, giáo dục đối với thế hệ trẻ, với cư dân địa phương về các loại hình trò chơi dân gian.

Dịp lễ tết, lễ hội các trò chơi dân gian cũng được chú trọng đưa vào chương trình. Cụ thể, hội Tết Trung thu Quý Mão (12 - 16/8/2023 âm lịch) được tổ chức sôi nổi, với nhiều hoạt động văn hóa - nghệ thuật đặc sắc, trong đó, có một số

trò chơi dân gian: Mở đầu sự kiện là hội thi múa lân - múa thiên cầu dành cho thiếu nhi đến từ các trường THCS trên địa bàn thành phố. Bên cạnh đó chương trình cũng đã tái hiện không gian “Đêm phố cổ” Hội An đầu thế kỷ 20 với đời sống tinh thần đa dạng cùng các hoạt động văn hóa - nghệ thuật, thơ ca, trò chơi bài chòi, hò khoan đối đáp, sinh hoạt văn hóa truyền thống... Đồng thời, các lớp dạy hát dân ca, đồng dao; trò chơi dân gian trẻ em; hướng dẫn làm và trang trí đồ chơi trung thu... cũng được tổ chức dịp này [21].

Ngoài ra, trong dịp Tết Nguyên Tiêu 2024, một số hoạt động văn hóa được tổ chức, trong đó hoạt động múa lân, múa thiên cầu, diễu hành trong các tuyến đường phố cổ tiếp tục là điểm nhấn [22]. Đây là một trong số những chương trình được tổ chức có quy mô lớn, tạo cơ hội để trẻ em và người dân, du khách trải nghiệm, khám phá nhiều trò chơi dân gian ở Hội An.

Khảo sát mức độ quan tâm và tham gia các loại trò chơi dân gian của du khách khi đến với Hội An được thể hiện ở bảng sau.

Bảng 2. Mức độ quan tâm và tham gia một số trò chơi dân gian tiêu biểu của du khách khi đến với Hội An

Trò chơi Mức độ	Bài chòi	Múa thiên cầu	Đập niêu đất	Đua ghe	Trò khác
Thường xuyên	✓		✓		
Thỉnh thoảng					✓
Không tham gia		✓		✓	

Nguồn: Theo kết quả điều tra khảo sát của nhóm tác giả

Các trò chơi mà được du khách quan tâm với tần suất lớn, tham gia thường xuyên là: Trò bài chòi và đập niêu đất. Một số được quan tâm ở mức độ thấp như các trò: Múa thiên cầu, đua ghe,...

Tuy nhiên, có thể thấy công tác bảo tồn cũng chưa thực sự được lãnh đạo các cấp và các cơ sở ban ngành văn hóa ở Hội An quan tâm đúng mức, thông qua lượng kinh phí chi cho các hoạt động sưu tầm, bảo tồn các di sản văn hóa phi vật thể ở Hội An còn ít ỏi.

Bên cạnh đó, có thể thấy hiện nay các cấp ngành chức năng cũng gặp không ít khó khăn trong việc bảo tồn, phát triển trò chơi dân gian ở Hội An:

Thứ nhất, cuộc sống gấp gáp, bon chen cộng với cơ chế nền kinh tế thị trường đã vô tình tác động tiêu cực đến trò chơi dân gian. Cái giá trị đồng tiền thể hiện mặt tốt là thúc đẩy khách du lịch nhưng mặt khác lại là thứ kích thích nhu cầu

trục lợi, khiến cho đầu óc kinh doanh của những người tổ chức lễ hội đưa các trò chơi “đời mới” (ném chai lọ ăn tiền, các hàng số số, cờ bạc...) vào phục vụ du lịch đã làm cho các trò chơi dân gian dần bị lãng quên và mất đi giá trị.

Thứ hai, trò chơi dân gian ở Hội An gặp khó khăn về không gian và thời gian tổ chức. Thực tế cho thấy, trò chơi dân gian diễn ra hạn hẹp về thời gian, các trò chơi chủ yếu được diễn ra để phục vụ khách du lịch và chỉ diễn ra chủ yếu vào buổi tối và không được tổ chức thường xuyên vào các ngày trong tuần. Đây là một trở ngại lớn đối với những du khách từ nơi khác đến có nhu cầu khám phá và tìm hiểu trò chơi dân gian ở Hội An. Ngoài ra, không gian diễn ra các trò chơi dân gian, không gian nhỏ hẹp, thiếu quy mô, gây hạn chế về số lượng khách tham gia.

Thứ ba, chưa thực hiện đa dạng hóa trò chơi dân gian. Một số trò chơi dân gian được khai thác phục vụ phát triển du lịch chỉ dừng lại ở trò

bài chòi, đập niêu đất, các trò chơi dân gian khác vẫn chưa thấy xuất hiện nhiều, như thế sẽ dẫn đến nhàm chán, du khách không thể chơi hoài một trò chơi nên sẽ không hứng thú.

Trò chơi dân gian là một phần quan trọng của di sản văn hóa phi vật thể ở Hội An. Việc nhận thức về tầm quan trọng của các trò chơi dân gian cũng như thực trạng những khó khăn gặp phải sẽ góp phần quan trọng trong việc định hướng cho công tác bảo tồn và phát huy trò chơi dân gian ở Hội An trong tương lai.

4. Thảo luận và đề xuất

Trên cơ sở tìm hiểu về trò chơi dân gian ở Hội An, nhóm tác giả đã đề xuất một số các giải pháp nhằm góp phần giúp chính quyền và các cấp quản lý chuyên môn ở Hội An có thể phát huy giá trị và làm sống dậy di sản văn hóa phi vật thể giá trị này.

4.1. Chính quyền, các đoàn thể chính trị xã hội ở Hội An cần quan tâm hơn nữa đến công tác bảo tồn và phát huy trò chơi dân gian.

Muốn bảo tồn và phát huy trò chơi dân gian, trước hết cần sự quan tâm của chính quyền địa phương với nhận thức công việc này góp phần bảo lưu văn hóa dân tộc, nâng cao đời sống văn hóa tinh thần của nhân dân. Muốn đạt được hiệu quả cao trong việc duy trì và bảo tồn trò chơi dân gian thì chính quyền địa phương cần thực hiện lồng ghép, kết hợp đồng bộ các chính sách sau:

+ Chính quyền địa phương cần thực hiện công tác sưu tầm và lưu giữ các tài liệu về trò chơi dân gian. Trước mắt, phải có kế hoạch kịp thời khai thác kinh nghiệm về phương pháp và cách thức tổ chức trò chơi dân gian được lưu giữ trong trí nhớ của những người dân, nghệ nhân, đặc biệt là những nghệ nhân lớn tuổi nhằm tạo ra nguồn tài liệu vô cùng quý giá để truyền lại cho con cháu. Bên cạnh những phương pháp, phương tiện truyền thống như: chụp ảnh, ghi âm, ghi chép tư

liệu, phỏng vấn... cần sử dụng các phương tiện hiện đại như quay phim tài liệu và lưu trữ bằng những phương tiện kỹ thuật số để bảo quản tư liệu được tốt hơn. Ngoài ra, Phòng Văn hóa và Thông tin thành phố Hội An, Trung tâm Quản lý Bảo tồn Di sản Văn hóa Hội An nên tăng cường nghiên cứu, sưu tầm, lưu giữ và đặc biệt cần xuất bản nhiều sách báo, tài liệu viết về trò chơi dân gian bằng các phương thức: thống kê, miêu tả, phân tích,... để làm tái hiện một cách sinh động trò chơi dân gian qua các thời kỳ.

+ Chính quyền địa phương cần khuyến khích việc mở thêm các cơ sở đào tạo nguồn nhân lực phục vụ một số trò chơi dân gian như bài chòi. Hiện nay, trên địa bàn thành phố Hội An đã có cơ sở 155B Trần Phú giảng dạy, đào tạo cho các thế hệ trẻ hát bài chòi truyền thống nhưng nó chưa đủ làm sống dậy đa dạng các loại hình trò chơi dân gian ở đây. Chính vì vậy, cần xây dựng thêm một số cơ sở đào tạo mới mang quy mô lớn và có tính chuyên nghiệp nhằm đáp ứng nhu cầu đào tạo nghề nghiệp cho các thế hệ trẻ.

Để làm tốt công tác này thì chính quyền địa phương cần có những chính sách ưu đãi đối với các nghệ nhân về vật chất và tinh thần như: hỗ trợ tài chính cho các nghệ nhân bậc cao để họ tận tâm hơn trong việc truyền đạt những kinh nghiệm và tri thức về tổ chức, cách thức biểu diễn cho thế hệ trẻ. Đồng thời nhà nước cần phải kịp thời có những danh hiệu phong tặng cho các nghệ nhân để ghi nhận đóng góp của họ và khuyến khích họ phát huy vai trò của mình. Bên cạnh đó, để có những chính sách ưu đãi công bằng, hợp lý thì chính quyền địa phương cần phải khảo sát, lập hồ sơ và phân loại nghệ nhân về mảng trò chơi dân gian ở Hội An, trong đó ghi rõ các thông tin về: tên, tuổi, năng lực đặc biệt, sự cống hiến, hoàn cảnh gia đình, mức sống... để từ đó nhà nước có những chính sách đãi ngộ đúng mức.

4.2. Duy trì việc tổ chức các trò chơi dân gian trong trường học, đặc biệt trong các trường mầm non và tiểu học.

Ngày nay, sự phát triển của xã hội nói chung và công nghệ thông tin nói riêng đã thu hút sự quan tâm của trẻ em vào các chương trình gameshow, các clip ở youtube, các trò chơi điện tử,... Vì vậy, việc đưa những trò chơi dân gian vào nhà trường là hết sức cần thiết, không chỉ tạo sân chơi lành mạnh cho trẻ mà với giải pháp này góp phần trong bảo tồn, khôi phục trò chơi dân gian tại thành phố Hội An.

Việc đưa trò chơi dân gian vào các trường học ở Hội An hiện nay còn khá mờ nhạt, ít được quan tâm. Ở Hội An có nhiều trường tiểu học, nhưng qua khảo sát thực tế thì chỉ có Trường Tiểu học Cẩm Kim đã đưa trò chơi dân gian vào trường học, nhưng mới chỉ dừng lại ở việc thi hát đồng dao cho trẻ. Do đó, để đưa trò chơi dân gian vào các trường học cần:

+ Đầu tiên, trò chơi dân gian đưa vào nhà trường phải được chọn lọc để đảm bảo tính giáo dục, an toàn. Ngoài ra, các trò chơi phải chú ý đến khâu vệ sinh, tránh để học sinh khi chơi ngồi trên đất, cát, nơi ô nhiễm,... Trường tiểu học có thể tổ chức một số trò đơn giản, dễ chơi như: ô ăn quan, bịt mắt bắt dê, nhảy dây...

+ Tiếp theo, đưa trò chơi dân gian trong các hoạt động ngoại khóa. Hoạt động ngoại khóa ở nhà trường cần thiết kể dưới dạng cuộc thi tìm hiểu về trò chơi dân gian, có thể là thi “*học sinh hát đồng dao hay*”, hay tổ chức thi các trò chơi dân gian như: kéo co, đi cà kheo, nhảy bao bố, đẩy gậy,... vừa rèn luyện sức khỏe, sự dẻo dai và hơn hết là tinh thần đồng đội, đoàn kết vừa giáo dục nhân cách cho học sinh.

Ngoài ra, cần tổ chức trò chơi dân gian trong các giờ hoạt động trải nghiệm tại các trường tiểu học ở Hội An. Mỗi tuần học, ở cấp tiểu học sẽ có các giờ hoạt động trải nghiệm, do đó việc đưa trò chơi dân gian vào giờ học hoạt động trải nghiệm sẽ rất bổ ích, lý thú cho học sinh. Có thể đưa trò

chơi dân gian vào chương trình thông qua chủ điểm giáo dục. Giáo viên phụ trách lớp giới thiệu các trò chơi dân gian theo từng chủ đề, kết hợp tổ chức hoạt động trải nghiệm theo hình thức vui chơi một số trò chơi dân gian phù hợp. Bên cạnh đó, có thể tổ chức một số cuộc thi tìm hiểu trò chơi dân gian giữa các lớp trong trường đã được tìm hiểu, tiếp xúc với trò chơi dân gian trong các tiết học. Hình thức thi có thể là thi sân khấu, thi thông qua bài viết hay các sản phẩm hoạt động của học sinh để vừa tạo sân chơi lý thú cho học sinh và đồng thời gián tiếp truyền đạt văn hóa dân gian đến các bạn học sinh khi còn nhỏ, góp phần nuôi dưỡng tình yêu đối với giá trị văn hóa dân gian đặc trưng của địa phương, của đất nước.

Mỗi trường tiểu học cần biết đa dạng hóa các hình thức hoạt động trong thực hiện chủ điểm giáo dục cho học sinh như: các câu lạc bộ, tọa đàm học sinh, hội thi vui khỏe, hội vui trò chơi dân gian... gắn với các dịp lễ tết, các ngày lễ kỉ niệm trong năm tại trường.

Các trường tiểu học ở Hội An cần đảm bảo các điều kiện về cơ sở vật chất, trang thiết bị phục vụ cho việc đưa trò chơi dân gian vào trường học. Sử dụng trò chơi dân gian đòi hỏi không gian rộng, các dụng cụ như trang phục, sân chơi, thẻ màu,... cho các em học sinh là hết sức cần thiết. Để thực hiện tốt điều này cần huy động sự quan tâm của các tổ chức trong và ngoài nhà trường từ các cơ quan đoàn thể cũng như hội phụ huynh để có thể đảm bảo điều kiện về cơ sở vật chất kĩ thuật phục vụ cho trò chơi dân gian trong trường học.

+ Cuối cùng, quan trọng cần phải nâng cao nhận thức cho đội ngũ cán bộ giáo viên trong các trường tiểu học về trò chơi dân gian. Tổ chức thảo luận chuyên đề giữa các giáo viên về cách thức triển khai và tiến hành trò chơi dân gian, kiểm tra, đánh giá rút kinh nghiệm thường xuyên với vấn đề sử dụng trò chơi dân gian. Đồng thời, để đưa trò chơi dân gian vào trường học hiệu quả, cần biên soạn tài liệu hỗ trợ giáo viên về trò

chơi dân gian như: nguồn trò chơi dân gian, vốn trò chơi dân gian phong phú và cách thức sử dụng chúng. Trong quá trình thực hiện nên có các hình thức khuyến khích động viên kịp thời với những giáo viên (hoặc tập thể) có sáng kiến sử dụng trò chơi dân gian phong phú về nội dung, đa dạng về hình thức.

4.3. Thường xuyên tổ chức trò chơi dân gian trong các dịp sinh hoạt văn hóa cộng đồng, lễ hội, lễ tết.

Đối với Hội An, trò chơi dân gian có ý nghĩa quan trọng, đây được xem là di sản văn hóa phi vật thể có giá trị to lớn, là niềm tự hào của người dân nơi đây. Tuy nhiên, việc đưa trò chơi dân gian vào các dịp sinh hoạt văn hóa cộng đồng ở Hội An vẫn còn chưa phổ biến, chưa được chú trọng. Đặc biệt, trong thời đại hiện nay với sự bùng nổ mạnh mẽ công nghệ thông tin và sự xuất hiện của nhiều trò chơi hiện đại, trò chơi dân gian dường như bị quên lãng, mai một dần. Do vậy, việc đẩy mạnh, thường xuyên đưa trò chơi dân gian ở Hội An vào các dịp sinh hoạt văn hóa cộng đồng, lễ hội, lễ tết là việc làm rất quan trọng, cần thiết.

Để trò chơi dân gian phát triển rộng rãi trong cộng đồng ở Hội An, bài báo xin đưa ra một vài khuyến nghị:

+ Trong các buổi sinh hoạt văn hóa cộng đồng như văn nghệ, liên hoan, ngày lễ (8/3, 20/10, 1/5),... bên cạnh việc ăn uống, ca hát, dã ngoại thì nên lồng ghép các trò chơi dân gian vào như: kéo co, nhảy bao bố, nấu cơm,... Điều này sẽ làm sinh động hơn, lý thú hơn các buổi sinh hoạt, hình thành tinh thần tập thể, tạo sự gắn kết hơn nữa giữa các thành viên trong cộng đồng. Và một lợi thế của trò chơi dân gian là không phụ thuộc quá nhiều vào thời gian và không gian nên chúng có thể trở thành hoạt động hằng ngày tại khu phố cổ thu hút sự tham gia của cư dân địa phương và du khách ở nhiều độ tuổi khác nhau, tạo nên một không khí bình yên xưa cũ, rất phù hợp với không gian nơi phố Hội.

+ Trò chơi dân gian là một phần không thể thiếu trong các dịp lễ hội, lễ tết ở Hội An, góp phần làm cho không khí ngày lễ thêm vui vẻ, nhộn nhịp, mọi người có cơ hội giao lưu, tìm hiểu, quan tâm nhau nhiều hơn. Ở Hội An, trong những dịp tết Nguyên Đán, tết Nguyên Tiêu, Trung Thu hay các ngày lễ như đêm rằm phố cổ, Lễ Vu Lan (rằm tháng 7), Lễ vía bà Thiên Hậu (23 tháng 3 âm lịch), hội cầu Bông (mùng 7 tháng giêng âm lịch), Lễ hội làng gốm Thanh Hà (mùng 9 và 10 tháng giêng âm lịch),... thường diễn ra một số trò chơi dân gian như: hát bài chòi, đua ghe, múa lân, đập niêu đất, viết thư pháp, kéo co, lô tô, cờ người,... Tuy nhiên, thực tế cho thấy rằng việc tổ chức các trò chơi dân gian vẫn còn quá ít so với kho tàng trò chơi dân gian vốn có ở Hội An. Vì vậy cần đẩy mạnh, bổ sung thêm nhiều trò chơi dân gian, tạo sự phong phú, đa dạng trong cách chơi, số lượng người tham gia, ý nghĩa,... để có thể thu hút, hấp dẫn và tạo cơ hội cho nhiều người tham gia.

Mỗi lễ hội, lễ tết đều có những đặc trưng riêng, do đó trong việc tổ chức các trò chơi dân gian phải hợp lý, phù hợp với không khí, ý nghĩa lễ hội. Ví dụ, trong lễ hội làng gốm Thanh Hà, trò chơi đặc trưng nhất đó là đập niêu đất, thi chuốt gốm, làm tò he, nấu cơm bằng nồi đất. Hay trong những ngày lễ tết, với không khí nhộn nhịp, tung bừng đón năm mới, với mong ước một năm nhiều may mắn, tài lộc, “con đàn cháu đống”, mưa thuận gió hòa thì các trò chơi dân gian đặc trưng trong dịp này đó là đánh đu, bắt trạch trong chum, đua thuyền, lô tô,... Ngoài ra còn tổ chức nhiều trò chơi dân gian khác như hô bài chòi, kéo co, thả diều, cờ người,... góp phần làm tăng thêm không khí náo nhiệt, hào hứng của ngày lễ và sự gần gũi, thân thiện giữa người chơi.

4.4. Nâng cao ý thức bảo tồn trò chơi dân gian với người dân địa phương.

Trò chơi dân gian là sản phẩm văn hóa phi vật thể độc đáo của Việt Nam nói chung và Hội An nói riêng. Để nâng cao vai trò của người dân địa

phương trong công tác bảo tồn và phát huy trò chơi dân gian cần phải:

+ Vận động người dân tham gia trò chơi dân gian với tư cách là khách. Trò chơi dân gian ở Hội An mà bản thân người dân lại không hứng thú, nhiệt tình thì sẽ không thu hút các đối tượng khách thập phương, khu vực và quốc tế. Họ phải là những người đi tiên phong, đặc biệt hiện nay khi Hội An đã trở thành di sản văn hóa nhân loại, trở thành điểm du lịch quan trọng. Đồng thời khi người dân địa phương tham gia các trò chơi dân gian còn là cơ hội quảng bá hình ảnh phố cổ Hội An đến du khách các nước.

+ Ngoài ra, cần khuyến khích những người lớn tuổi, có kinh nghiệm tham gia với tư cách là nhà tổ chức, người diễn trò, người hướng dẫn. Với giải pháp này sẽ tạo ra một hướng đi mới cho trò chơi dân gian Hội An, bởi lẽ những người đi trước là những người có kinh nghiệm về các trò chơi dân gian cũng như cách truyền đạt, hướng dẫn, phổ biến cách chơi, nội quy của trò chơi... Tuy nhiên, cần có sự hỗ trợ về mặt tài chính cho các nghệ nhân để họ tận lực, tận tâm hơn với trò chơi dân gian.

+ Bên cạnh đó, vận động người dân địa phương tổ chức trò chơi ở gia đình, làng xã, phường của Hội An. Tổ chức trò chơi dân gian như thế này, sẽ có mục đích vui chơi, giải trí, kết cấu các thành viên trong cộng đồng cũng như để các trò chơi dân gian không bị mai một theo thời gian. Do đó, khuyến nghị ở phạm vi gia đình hay rộng hơn là tộc họ vào những ngày lễ lớn như: giỗ tộc, mừng thọ ông bà... con cháu tập trung đầy đủ thì sau phần cúng lễ, ăn uống có thể tổ chức thêm một số trò chơi dân gian. Trẻ em chơi ô ăn quan, nhảy dây, thanh niên thi kéo co, các bậc cao niên chơi thả thơ,...

Tuy nhiên, tùy theo phạm vi gia đình, làng xã hay phường mà tổ chức những trò chơi phù hợp cả về không gian lẫn thời gian.

5. Kết luận

Trò chơi dân gian là một trong những giá trị văn hóa đặc sắc về đời sống tinh thần của người dân, tạo nên nét riêng của một Hội An với nhiều trầm tích. Đặc biệt trong những năm gần đây, du lịch Hội An đang ngày càng phát triển mạnh mẽ, có những bước chuyển mình quan trọng thì trò chơi dân gian là một trong những yếu tố thu hút sự quan tâm đông đảo của du khách. Thấy được tầm quan trọng cũng như đứng trước thực trạng mai một của các trò chơi dân gian, những năm gần đây, các ban ngành, chính quyền, cư dân địa phương,... đã ra sức khôi phục, bảo tồn và giữ gìn di sản văn hóa phi vật thể đáng quý này, đồng thời khai thác phục vụ du lịch. Tuy nhiên, việc bảo tồn và phát huy các giá trị của những trò chơi dân gian ở Hội An vẫn còn nhiều hạn chế và ngành du lịch Hội An vẫn chưa thực sự khai thác hết tiềm năng của loại hình văn hóa dân gian này. Vì vậy, trong xu thế phát triển chung, cần có những giải pháp đúng đắn, kịp thời nhằm góp phần lưu giữ, bảo tồn nét đẹp văn hóa truyền thống ở Hội An. Đồng thời việc khai thác tốt những tiềm năng sẵn có và phát triển đúng hướng sẽ góp phần đưa hình ảnh đất nước, con người Việt Nam nói chung và trò chơi dân gian Hội An nói riêng đến gần hơn với bạn bè quốc tế.

Tài liệu tham khảo

- [1] An, T.V. (2005). *Di sản văn hóa nghệ thuật dân gian Hội An*. Trung tâm Quản lý và Bảo tồn di tích Hội An.
- [2] Bền, N.C. (2000). *Kho tàng lễ hội cổ truyền Việt Nam*. Hà Nội: NXB Văn hóa dân tộc.
- [3] Hà, H. (1992). *Trò chơi dân gian trẻ em Việt Nam*. Hà Nội: NXB Văn hóa dân tộc.
- [4] Hòe, V.V., Tuấn, H.T., Rô, L.A. (2007). *Văn hóa xứ Quảng - một góc nhìn*. Đà Nẵng: NXB Đà Nẵng.
- [5] Hiền, P.T., Tiên, T.M. (1990). *Trò chơi dân gian Việt Nam*. TP. Hồ Chí Minh: NXB TP. Hồ Chí Minh.
- [6] Hòe, V.V. (2006). *Tập tục xứ Quảng*. Đà Nẵng: NXB Đà Nẵng.
- [7] Khánh, V.N. (2007). *Văn hóa dân gian người Việt*. Hà Nội: NXB Quân đội nhân dân.
- [8] Linh, H.K. (2012). *Sử dụng trò chơi dân gian nhằm giáo dục đạo đức cho học sinh tiểu học miền núi*

Đông Bắc. Luận án Tiến sĩ Giáo dục học. Trường Đại học Sư phạm. Đại học Thái Nguyên. Trang 17.

- [9] Nhiều tác giả. (2008). *Văn hóa dân gian Quảng Nam - Đà Nẵng*. Hội Văn nghệ dân gian Đà Nẵng.
- [10] Oanh, T.K., Liên, Đ.M. (1987). *Những trò chơi lý thú và bổ ích*. Hà Nội: NXB Giáo dục.
- [11] Oanh, T.K., Hoa, P.Q. (1993). *Trò chơi dân gian trẻ em Việt Nam*. Hà Nội: NXB Giáo dục.
- [12] Sở Văn hóa thông tin Quảng Nam. (2004). *Phong tục - Tập quán - Lễ hội Quảng Nam*. Sở Văn hóa thông tin Quảng Nam
- [13] Thăng, B.Q. (2005). *Văn hóa phi vật thể ở Hội An*. Hà Nội: NXB Thế giới.
- [14] Thơ, L.A. (2010). *Một số trò chơi vận động dân gian và thể thao dân tộc ở Việt Nam*. Hà Nội: NXB Thể dục thể thao.
- [15] Toán, N., Thơ, L.A. (2006). *72 Trò chơi vận động dân gian*. Hà Nội: NXB Thể dục thể thao.
- [16] Tương, N.P. (2004). *Hội An Di sản Thế giới*. TP: Hồ Chí Minh: NXB Văn nghệ TP. Hồ Chí Minh.
- [17] Trung tâm Quản lý Bảo tồn di tích Hội An. (2004). *Đô thị cổ Hội An - 5 năm quản lý, bảo tồn và phát huy giá trị*. Trung tâm Quản lý Bảo tồn di tích Hội An.
- [18] Ba, T. (2011). *Trò chơi dân gian phố Hội*. truy cập ngày 10/3/2024, từ <http://www.hoianworldheritage.org.vn/vi/news/Van-hoa-nghe-thuat/Tro-choi-dan-gian-o-Pho-Hoi-280.hwh>.
- [19] Cường, T (2012). *Những trò chơi dân gian ngày Xuân*. truy cập ngày 5/3/2024, từ <http://daibieunhandan.vn/default.aspx?tabid=78&NewsId=236285>.
- [20] Hà, Đ.T. (2013). *Trò chơi dân gian nét văn hóa dân tộc giàu bản sắc*. truy cập ngày 1/3/2024, từ <http://www.archives.gov.vn/Pages/Tin%20chi%20ti%E1%BA%Bft.aspx?itemid=609&listId=cb018edc-28eb-4aca-9b21-bd3ad3eef91d&ws=content>.
- [21] Linh, K. (2023). *Hội An tổ chức nhiều hoạt động vui Tết Trung thu*. Truy cập ngày 5/3/2024, từ <https://hoianheritage.net/vi/bao-chi/bao-chi-ve-di-san/hoi-an-to-chuc-nhieu-hoat-dong-vui-tet-trung-thu-420.html>.
- [22] Lộc, V. (2024). *Điểm hẹn đầu năm*. truy cập ngày 6/3/2024, từ <https://hoianheritage.net/vi/bao-chi/bao-chi-ve-di-san/diem-hen-dau-nam-445.html>.
- [23] Nhi, V.H. (2011). *Đồ chơi, đồ chơi trẻ em. Tạp chí Văn hóa Nghệ thuật*. Số 319. truy cập ngày 4/3/2024, từ <http://vhnt.org.vn/NewsDetails.aspx?NewID=704&cate=74>.
- [24] Hiền, L.T.T., Thủy, P.T. (2013). *Trò chơi dân gian ở Hội An, Quảng Nam*. Tạp chí Khoa học Xã hội, Nhân văn và Giáo dục. Tập 3, số 3/2013. truy cập ngày 15/3/2024, từ [file:///Users/mac/Downloads/477-Article%20Text-861-1-10-20200731%20\(3\).pdf](file:///Users/mac/Downloads/477-Article%20Text-861-1-10-20200731%20(3).pdf).
- [25] Viên, V. (2012). *Trò chơi dân gian với trẻ*. truy cập ngày 6/3/2024, từ <http://vpubnd.quangnam.vn/Trangch%E1%BB%A7/tabid/83/TinID/8517/Default.aspx>.